

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

THE INFLUENCE OF THE WAR ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM INDUSTRIES IN UKRAINE

У статті проаналізовано вплив війни на туристичну галузь України. До війни галузь демонструвала високий потенціал завдяки багатій культурній і природній спадщині, але військові дії 2014–2022 років суттєво вплинули на інфраструктуру, туристичні потоки та міжнародний імідж країни. Руйнування готелів, музеїв, транспортних шляхів і культурних об'єктів завдали значних збитків, скоротивши кількість туристів і доходи галузі, що погіршило економічну ситуацію в регіонах, залежних від туризму. Запропоновано стратегічні заходи для відновлення: реконструкція інфраструктури з впровадженням цифрових і «зелених» технологій; розвиток міжнародної співпраці через UNESCO і ЄС; просування позитивного іміджу України на міжнародному ринку; підтримка інноваційних форм туризму, таких як волонтерський і військовий туризм; популяризація безпечних регіонів, зокрема Карпат і Західної України. Здійснення цих заходів сприятиме адаптації галузі до нових умов, відновленню інфраструктури та залученню туристів у післявоєнний період, даючи Україні шанс відновити свій туристичний потенціал.

Ключові слова: туризм, вплив війни, відновлення туристичної галузі.

The article analyzes the scientific foundations regarding the impact of the war on the development of the tourism industry in Ukraine. Before the war, this sector demonstrated significant growth potential due to its rich cultural and natural heritage. However, the hostilities that began in 2014 and escalated in 2022 have significantly affected all aspects of tourism activities. The negative impact of the war on infrastructure, tourist flows, economic revenues, and Ukraine's international image has been identified. The destruction of hotels, museums, transport routes, and the loss of cultural heritage have dealt a severe blow to the country's tourism potential. It has been proven that the war caused a significant reduction in the number of tourists, both foreign and domestic. Safety concerns became a key deterrent for choosing tourism destinations, leading to a substantial decline in tourist flows. The economic losses in the sector proved to be critical: the tourism industry, which significantly contributed to the country's GDP before the war, experienced a major decline in revenue, exacerbating economic instability in regions dependent on tourism. It is substantiated that a series of strategic measures is necessary for the recovery of the tourism sector. Improvement directions have been proposed, including: Infrastructure restoration (reconstruction of hotels, transport hubs, cultural objects, and modernization of existing assets with the introduction of digital and "green" technologies); Development of international cooperation (involvement of international organizations, such as UNESCO, and collaboration with the European Union within the framework of joint financing programs); Marketing and promotion (building a positive image of the country through international exhibitions, engaging influencers, and holding tourism forums); Innovative forms of tourism (development of volunteer and war-related tourism, creation of memorials, and virtual tours); Support for domestic tourism (popularizing safe regions such as the Carpathians and Western Ukraine and creating affordable tourism programs). Thus, the proposed measures will facilitate the adaptation of the tourism industry to new conditions, the formation of resilient infrastructure, and the attraction of tourists in the post-war period. After the war ends, Ukraine has every chance to restore its tourism potential and become an attractive destination on the global tourism map.

Keywords: tourism, the impact of the war, the recovery of the tourism industry.

УДК 338.48:005.511-043.86(477)“364”

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct81-44>

Тюріна Д.М.

к.пед.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Національний університет
цивільного захисту України

Turina Dina

National University
of Civil Protection of Ukraine

Постановка проблеми. Туристична галузь є важливою складовою економіки багатьох країн світу, включаючи Україну. До початку війни туризм в Україні демонстрував значний потенціал зростання завдяки багатій культурній і природній спадщині. Однак війна, яка почалася в 2014 році й особливо загострилася в 2022 році, суттєво вплинула на всі аспекти туристичної діяльності. Військові дії, руйнування інфраструктури та загроза безпеці створили серйозні перешкоди для розвитку галузі, що стало викликом для економіки та суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження впливу війни на туристичну галузь привернули увагу багатьох науковців. Зокрема, Л. Божко та В. Холодок аналізують загальні проблеми і перспективи туризму під час війни, акцентуючи увагу на економічних, політичних та соціальних аспектах [3]. А. Помаза-Пономаренко вивчає можливості розвитку туризму у воєнний та післявоєнний періоди, наголошуючи на необхідності

стратегічного планування [4]. Н. Андрусак і Н. Аніпко досліджують зміну туристичних потоків та пріоритетів під час війни [1; 2].

Однак більшість наукових робіт зосереджені на короткострокових наслідках конфлікту. У цій статті пропонується комплексний підхід, який включає аналіз економічних втрат, впливу на інфраструктуру, а також соціальних і міжнародних аспектів.

Постановка завдання. Мета дослідження – проаналізувати вплив війни на туристичну діяльність в Україні, визначити її наслідки для економіки та міжнародного іміджу країни, а також запропонувати можливі шляхи відновлення галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна в Україні завдала серйозного удару по туристичній галузі, яка до початку конфлікту демонструвала високий потенціал розвитку. Негативний вплив охопив усі аспекти туризму: інфраструктуру, туристичний потік, економічні надходження та міжнародний імідж країни.

Один із найсерйозніших наслідків війни – знищення та пошкодження інфраструктури, необхідної для обслуговування туристів:

- готелі та ресторани: у зонах активних бойових дій було зруйновано або суттєво пошкоджено численні готельні комплекси, заклади харчування та культурні об'єкти;

- транспортні шляхи: руйнування доріг, залізничних станцій, аеропортів та інших транспортних вузлів значно ускладнює доступ до туристичних регіонів;

- культурна спадщина: знищення пам'яток архітектури, музеїв та історичних об'єктів завдає неправної шкоди туристичному потенціалу країни.

За даними Київської школи економіки, станом на 2024 рік загальні збитки інфраструктури України оцінюються у понад 150 мільярдів доларів, значна частина яких припадає на туристичні об'єкти.

Було зруйновано або пошкоджено понад 200 готелів, музеїв, культурних пам'яток і 50 % транспортної інфраструктури в регіонах активних бойових дій, таких як Донецька, Луганська, Харківська та Херсонська області..

Не менш важливим питанням залишається загроза безпеці, а внаслідок цього різке зменшення туристичного потоку як з-за кордону, так і всередині країни [4]. Питання безпеки є основним стримуючим фактором для туристів, які розглядають Україну як можливу дестинацію:

- іноземні туристи уникають подорожей через постійну загрозу ракетних обстрілів, мінування територій і нестабільну політичну ситуацію;

- внутрішній туризм також суттєво скоротився, оскільки населення фокусується на базових потребах і безпеці, а не на подорожах.

До початку війни в 2021 році Україна демонструвала значний туристичний потенціал, забезпечуючи мільярдні доходи від іноземних туристів. Однак у 2022 році кількість туристів скоротилася більш ніж на 90 %, що стало найнижчим показником за останні десятиліття.

Внутрішній туризм також скоротився на понад 80 %, оскільки мільйони громадян були змушені залишити свої домівки або переїхати у більш безпечні регіони.

Ще одним важливим аспектом є економічні втрати. Туристична галузь, яка раніше забезпечувала значний внесок у державний бюджет, зазнала серйозних економічних втрат:

- скорочення доходів від туризму, зокрема у сферах гостинності, транспорту та розваг;

- втрата робочих місць для працівників туристичної галузі, що посилює економічну нестабільність у регіонах.

Туристична галузь, яка до війни забезпечувала 3 % ВВП країни, втратила більшу частину своїх доходів. Це зменшило фінансові надходження до місцевих бюджетів, особливо в регіонах, які були

популярними серед туристів, таких як Львівська, Одеська та Івано-Франківська області. Наприклад, у Львові, який раніше генерував 1 мільярд гривень щорічно від туризму, доходи впали до менш ніж 200 мільйонів гривень у 2023 році.

Суттєвим викликом для туристичної галузі стало зниження міжнародного іміджу України. Імідж України як туристичної дестинації значно постраждав:

- постійне висвітлення війни у міжнародних ЗМІ формує образ країни як небезпечного регіону;

- скасування міжнародних авіарейсів і турів до України призвело до зниження її привабливості для іноземних туристів.

Війна значно вплинула на сприйняття України за кордоном. До війни Україна розвивала свій імідж як безпечного та привабливого місця для подорожей, зокрема через такі ініціативи, як Євробачення-2017 і проведення фіналу Ліги чемпіонів у 2018 році [2].

Проте бойові дії та ризик ракетних обстрілів змусили більшість міжнародних туроператорів виключити Україну зі своїх маршрутів, а Державний департамент США і більшість європейських країн рекомендували утриматися від поїздок до України. Крім того, кількість міжнародних подій та фестивалів скоротилася на 90 %, що призвело до втрати іноземних інвестицій і туристів [1].

На соціальному рівні наслідки війни виявляються у зменшенні інтересу до туризму:

- багато українців були змушені покинути свої домівки, що унеможливило розвиток туризму в уражених регіонах;

- рівень зайнятості у туристичній сфері знизився, що вплинуло на добробут сімей, залежних від цього виду діяльності.

Негативний вплив війни на туристичну галузь України є багатограним і глибоким. У 2023 році Україна була включена до списку країн із найбільшими туристичними ризиками за версією глобального рейтингу World Tourism Risk Index. Це значно знизило довіру туристів і потенційних партнерів.

Досвід інших країн, які пережили воєнні конфлікти, свідчить, що туризм може стати важливим фактором економічного відновлення. Наприклад, Хорватія після війни в 1990-х роках змогла не лише відновити, але й значно розвинути свою туристичну галузь. Основними факторами успіху стали інвестиції у відновлення інфраструктури, міжнародна співпраця та ефективний маркетинг.

Окрім Хорватії, яскравим прикладом країни, яка успішно відновила і розвинула свою туристичну галузь після воєнного конфлікту, є В'єтнам.

Після завершення війни у 1975 році В'єтнам тривалий час перебував у стані економічної стагнації, проте з 1990-х років країна почала активно розвивати туристичний сектор. Основними факторами відновлення і розвитку туризму стали [4].

1. Інвестиції в інфраструктуру. В'єтнамська влада реалізувала масштабні проекти з реконструкції доріг, аеропортів, готелів та туристичних зон, що зробило країну доступною для туристів.

2. Розвиток культурного та історичного туризму. Багато місць, пов'язаних із подіями В'єтнамської війни, стали туристичними атракціями. Наприклад, тунелі Ку Чі та музей залишків війни в Хошиміні приваблюють мільйони туристів щороку.

3. Екологічний туризм. Уряд зробив ставку на збереження природних ресурсів і розвиток національних парків, таких як Ха Лонг і Фонг Ня-Ке Банг, які зараз входять до списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

4. Міжнародна співпраця. В'єтнам активно інтегрувався у світовий ринок, залучаючи іноземні інвестиції та співпрацюючи з міжнародними туристичними організаціями. Програма "В'єтнам – незабутній" (Vietnam Timeless Charm) стала однією з найуспішніших рекламних кампаній.

Завдяки цим зусиллям В'єтнам перетворився на одну з найбільш популярних туристичних дестинацій у Південно-Східній Азії, щороку приймаючи понад 18 мільйонів іноземних туристів (станом на 2019 рік). Його досвід показує, що навіть після масштабних конфліктів туризм може стати двигуном економічного зростання та міжнародної інтеграції.

Війна завдала величезної шкоди туристичній галузі України, і для її відновлення знадобляться десятиліття системної роботи, значні інвестиції та тісна міжнародна співпраця. Руйнування інфраструктури, загроза безпеці, економічні втрати та втрата міжнародного іміджу створюють серйозні перешкоди для функціонування та розвитку туризму. Водночас ці виклики спонукають до пошуку нових стратегій, спрямованих на адаптацію галузі до сучасних умов і створення передумов для її відродження після завершення війни.

Попри численні виклики, український туристичний сектор демонструє здатність адаптуватися до нових умов.

Перший напрямок, який заслуговує на увагу, це розвиток внутрішнього туризму.

Загострення військових дій у деяких регіонах сприяло розвитку внутрішнього туризму в більш безпечних частинах країни:

- популяризація Карпат і Західної України як безпечних місць для відпочинку;
- акцент на оздоровчий туризм, зокрема відвідування курортів і санаторіїв.

Ще одним ключовим напрямком є військовий і волонтерський туризм. З'явилися нові форми туризму, пов'язані з війною:

- відвідування місць, пов'язаних із героїчними подіями війни, музеїв сучасної боротьби та меморіалів;
- волонтерські тури, під час яких туристи допомагають відновлювати зруйновані об'єкти.

Також слід зазначити про цифровізацію туризму. В умовах обмеженого доступу до багатьох туристичних об'єктів розвивається цифровий туризм:

- віртуальні тури до музеїв, історичних пам'яток та природних заповідників;
- використання мобільних додатків для популяризації туристичних маршрутів і організації подорожей.

Після завершення війни туризм в Україні отримує шанс на відродження, але для цього необхідні стратегічні зусилля у кількох ключових напрямках. Ці заходи спрямовані на відновлення інфраструктури, розвиток міжнародної співпраці, формування нового іміджу країни та створення інноваційних туристичних продуктів.

По-перше, необхідно зосередити зусилля на відновленні інфраструктури. Це передбачає реконструкцію зруйнованих об'єктів, таких як готелі, музеї, аеропорти, залізничні вокзали та дороги, які є ключовими елементами туристичної інфраструктури. Окрім цього, важливим є впровадження модернізації, зокрема використання "зелених" технологій, енергоефективних рішень і цифрових систем для покращення обслуговування туристів. Також важливим напрямом є розвиток транспортної мережі, який включає створення нових транспортних коридорів для забезпечення доступності туристичних регіонів.

По-друге, значна увага повинна приділятися формуванню позитивного міжнародного іміджу України. Для цього необхідно організовувати масштабні маркетингові кампанії, міжнародні туристичні виставки та форуми, які допоможуть популяризувати Україну як привабливу дестинацію. Важливим кроком є співпраця з медіа – залучення інфлюенсерів, блогерів і журналістів для демонстрації безпечності та туристичної привабливості країни. Особливий акцент слід зробити на позиціонуванні України як унікальної дестинації з багатою культурною спадщиною, розвиненою гастрономією, мальовничими ландшафтами та історичними пам'ятками.

По-третє, перспективним напрямком є розвиток нових видів туризму. Зокрема, слід приділити увагу військовому туризму, який включає створення музеїв, меморіалів і маршрутів, пов'язаних із сучасною війною. Також важливим є екологічний туризм, який зосереджується на розвитку національних парків, еко-курортів та природних заповідників. Оздоровчий туризм може стати основою для популяризації санаторіїв, курортів із мінеральними водами та СПА-комплексів, особливо у Західній Україні. Волонтерський туризм також має великий потенціал: залучення іноземців до відновлення зруйнованих об'єктів і гуманітарних ініціатив сприятиме соціальному відродженню регіонів.

По-четверте, важливо стимулювати розвиток внутрішнього туризму. Це можна зробити через

популяризацію маловідомих дестинацій і створення нових локальних туристичних маршрутів, акцентуючи увагу на регіонах, які залишилися неушкодженими. Також слід підтримувати місцевий бізнес через субсидії та грантові програми для малих підприємств у туристичному секторі. Зниження цін і створення доступних туристичних пакетів допоможуть залучити ширші верстви населення до подорожей.

По-п'яте, Україна має активно залучати міжнародну підтримку. Співпраця з організаціями, такими як UNESCO, UNWTO та ЄС, може забезпечити фінансування для відновлення культурних пам'яток і туристичної інфраструктури. Участь у глобальних програмах фінансування, залучення грантів і партнерські програми з міжнародними туроператорами дозволять включити Україну до міжнародних туристичних маршрутів.

По-шосте, значні перспективи відкриває діджиталізація туризму. Розробка мобільних додатків, інтерактивних путівників, цифрових мап і віртуальних турів сприятиме популяризації туристичних об'єктів. Віртуальний туризм, зокрема створення 3D-екскурсій, стане доступною альтернативою для тих, хто не може відвідати Україну фізично. Крім того, інформаційні платформи для координації туристичних послуг і бронювання турів спростять організацію подорожей.

По-сьоме, необхідно приділити увагу розширенню туристичних продуктів. Це може включати розробку сезонних пропозицій, таких як літні та зимові маршрути в Карпатах і на Закарпатті. Подієвий туризм, зокрема організація фестивалів, культурних заходів і конференцій, сприятиме залученню туристів. Гастрономічний туризм із акцентом на локальну кухню та розвитком винних і кулінарних турів може стати ще одним привабливим напрямком.

Нарешті, варто розробити освітні ініціативи та програми підготовки кадрів. Для цього необхідно організувати тренінги для працівників туристичного сектору, зокрема готельного бізнесу, туроператорів і гідів. Важливим є відновлення освітніх програм у вишах і коледжах, які готують спеціалістів для цієї галузі. Залучення молоді через створення умов для працевлаштування студентів і випускників сприятиме розвитку кваліфікованої робочої сили.

Висновки. Отже, війна в Україні суттєво вплинула на туристичну галузь, спричинивши значні економічні втрати, руйнування інфраструктури та зниження міжнародного іміджу країни. Проте існують перспективи для відновлення галузі, зокрема через розвиток внутрішнього туризму, цифровізацію та міжнародну співпрацю. Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить не лише відновити туристичну діяльність в Україні, але й зробити її конкурентоспроможною на міжнародному рівні. Післявоєнна Україна має всі шанси стати не лише унікальною туристичною дестинацією, але й

прикладом відновлення та інтеграції у глобальний туристичний простір. Для цього потрібні злагоджені зусилля держави, бізнесу та міжнародної спільноти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрусак Н. Управління розвитком мілітарі туризму в Україні. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2023. Т. 7. № 2. С. 87–94.
2. Аніпко Н., Андрусак Н. Зацікавленість іноземних туристів Україною: особливості післявоєнного туризму. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект», Чернівці: Технодрук, 2022. С. 323–326.
3. Божко Л.Д., Холодок В.Д. Туризм: проблеми та перспективи розвитку під час війни. *Культура України*. 2022. № 77. С. 60–62. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.07>
4. Помаза-Пономаренко А. Л. Розвиток туризму в Україні у воєнний і післявоєнний періоди. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Т. 33 (72). № 5. С. 6–11. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/2.pdf
5. Природа та війна: як російська агресія вплинула на довкілля. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/08/infografika/suspilstvo/pryroda-ta-vijna-yak-rosijska-ahresiya-vplynula-dovkillya> (дата звернення: 11.11.2024)

REFERENCES:

1. Andrusyak, N. (2023). Management of the development of military tourism in Ukraine [Management of the development of military tourism in Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, vol. 7(2), pp. 87–94.
2. Anipko N., Andrusiak N. (2022) Zatsikavlennist inozemnykh turystiv Ukrainoiu: osoblyvosti pislivoiennoho turyzmu [Attractiveness of Ukraine for Foreign Tourists: Features of Post-War Tourism]. *Upravlinnia rozvytkom sfery hostynnosti: rehionalnyi aspekt*. Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Chernivtsi: Tekhnodruk, pp. 323–326. (in Ukrainian)
3. Bozhko, L. D., Kholodok, V. D. (2022). Tourism: Problems and prospects for development during the war. [Tourism: problems and prospects of development during the war]. *Kultura Ukrainy*, vol. 77, pp. 60–62. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.07>
4. Pomaza-Ponomarenko, A. L. (2022). Development of tourism in Ukraine during the war and post-war periods [Development of tourism in Ukraine during the war and post-war periods]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*, vol. 33(72), pp. 6–11. Available at: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/2.pdf (accessed November 11, 2024)
5. Nature and war: How Russian aggression affected the environment [Nature and war: how Russian aggression affected the environment]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/08/infografika/suspilstvo/pryroda-ta-vijna-yak-rosijska-ahresiya-vplynula-dovkillya/> (accessed November 11, 2024)